

4. Попова В. О. Роль средств массовой информации в формировании стереотипов массового сознания / В. О. Попова, Е. А. Балезина // Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. – 2015. – № 2 (22). – С. 88-94.

5. Правове регулювання інформаційної діяльності в Україні / упоряд. С. Е. Демський; відп. ред. С. П. Павлюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2001. – 688 с.

6. Рябыкин Ф. К. Организация применения средств массовой информации в профилактике правонарушений / Ф. К. Рябыкин. – Москва, 1980. – 99 с.

ЗАХОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї У ПЕРСПЕКТИВІ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Дика Є.О.

*аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

На ситуаційному рівні виділяються два основних види заходів з попередження злочинності, це заходи безпеки, що ускладнюють вчинення злочину, і заходи, що знижують зацікавленість у скоєнні злочину. Припинення сімейно-побутових насильницьких злочинів пов'язано з припиненням перебігу сімейно-побутового конфлікту на завершальній стадії шляхом усунення можливої взаємодії учасників конфлікту, наприклад встановлення окремого режиму проживання подружжя, розірвання шлюбу і т.д. А також, примусове вилучення із конфлікту найбільш агресивного учасника (притягнення до кримінальної відповідальності, примусовий обмін житла, виселення тощо). Чинний Закон «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 липня 2001 року [1] має декілька інструментів ситуативної або спеціально профілактики насильницького прояву в сім'ї, але вони не є достатньо діючими та впливовими, не зважаючи на те, яку складову несе в собі ця профілактика – випередження, обмеження, усунення або захисту.

В Законі дається поняття корекційної програми, яка спрямована на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї [1]. Але, поряд з цим відсутня комплексна спеціально-кримінологічна корекційна програма регіональної та національної протидії насильству як на макrorівні так і у мікросередовищі. Корекційна програма повинна враховувати особливості особи насильницького злочинця, його жертви та ситуацію, в якій було вчинено насильство, в протилежному випадку, вона буде малоефективною та незначною в розрізі профілактики насильницької злочинності. Окрім корекційної програми доречно було б ввести програму відвернення насильства відносно жертви, яка б масово регламентувала типові криміногенні ситуації, які призводять до майбутнього насильства, а також доводила б до наших співгромадян правила

поводження, які направлені на відвернення потенційного насильницького посягання. Діє Українська Гельсінська спілка з прав людини, яка пояснює такі правила при домашньому насильстві та надає допомогу у відверненні ризику стати жертвою партнера-агресора [3]. Подібні спілки будуть малоефективними без засобів та прийомів професійного кримінологічного програмування. Тобто, будь-яка державна або місцева програма профілактики злочинності на окремий період, повинна враховувати спеціальні кримінологічні розробки та спостереження. З програмуванням боротьби зі злочинністю тісно пов'язана законотворча робота. Якщо діючий закон не забезпечує боротьбу з новими характеристиками кримінальної та криміногенної ситуації, то необхідна цілеспрямована робота, яка стосується змін, доповненню законів або створення нових нормативно-правових актів, які не суперечать нині діючим. Як влучно відмічає професор А.І. Долгова: «на практиці часто є дискусійним питання про те, що чому повинно передувати: наприклад, прийняття закону про боротьбу з організованою злочинністю і цільової програми до цього закону, або програми боротьби з організованою злочинністю, а вже потім закону. В будь-якому випадку, якщо попередні правові засоби себе вичерпали, то в їх рамках наївно програмувати боротьбу зі злочинністю. Якщо тільки з розрахунком на неправові засоби, або іншими словами, порушення принципу законності. Але подібне не можливо вважати допустимим» [4, с. 330].

Також, Закон вказує на таке поняття як захисний припис – спеціальна форма реагування уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї [1]. Згідно даного визначення захисний припис виноситься уповноваженою особою підрозділу Національної поліції. Так само, у жертви насильства є можливість звернутися з письмовим повідомленням й до дільничного інспектора поліції. Звернення необхідно подавати у письмовій формі на ім'я керівника органу влади із зазначенням своїх повних координат (П.І.Б., місце проживання, контактні телефони). У ньому коротко та чітко вказуються всі обставини справи та висловлюється конкретна вимога стосовно наслідків заяви, наприклад «Прошу притягнути винних осіб до відповідальності». Необхідно подавати факти, що можуть бути підтверджені документально чи іншими об'єктивними доказами. Дільничний інспектор поліції розглядає повідомлення про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення відповідно до Порядку розгляду таких заяв та повідомлень, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 26 квітня 2003 року № 616 [5], та актів МВС. Дільничні інспектори повинні виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше двох працівників. Вони зобов'язані прийняти заяву, роз'яснити права, задокументувати факт правопорушення, зібрати характеризуючий матеріал на кривдника (спосіб життя, характер, поведінка в побуті, вживання спиртних напоїв, схильність до насильницьких проявів тощо), поставити його на профілактичний облік, винести кривднику офіційне письмове попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї, скласти адміністративний протокол за статтею 173-2 КпАП [6], заповнити спеціальну картку обліку

факту скоєння насильства в сім'ї та у триденний термін направити її до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках скоєння насильства в сім'ї відносно неповнолітнього чи за його присутності – ще й до служби у справах неповнолітніх місцевої держадміністрації. Якщо кривдник уже перебуває на обліку за вчинення насильства в сім'ї, йому виноситься захисний припис, який погоджується з начальником відповідного органу Національної поліції і прокурором району. Поліція зобов'язана здійснювати контроль за місцем проживання кривдника [3]. В свою чергу, виникає два цілком логічних питання, чи не є подібна процедура досить довготривалою та бюрократичною, якщо мова йде про швидке знешкодження загрози стати жертвою насильства та якщо жертва звернулася до Національної поліції через письмове повідомлення, де гарантії особи на своєчасне вжиття мір щодо недопущення насильницьких дій відносно неї? Адже вивчаючи кримінологічні особливості насильницьких злочинів, неодноразово робиться наголос на їх ситуативний характер з типовою конфліктною ситуацією. Звичайно, можна порадити потенційній жертві уникати провокуючих дій по відношенню до кривдника, поки звернення буде розглядатися на предмет захисного припису, але чи дійсно захисна поведінка єдине, що може зберегти людину від злочинного посягання?

Але питання ситуативної профілактики у всіх цих випадках залишається відкритим, адже допомога надається особам, вже постраждалим від насильства.

Раніше застосовувався такий захід як профілактичний облік – комплекс заходів щодо запобігання, попередження, фіксації та припинення протиправних дій, а також взяття на облік та накопичення відомостей щодо категорії осіб, які проживають на адміністративній ділянці та підлягають контролю з боку діляничного інспектора міліції [7]. Подібний захід мав на меті лише залякування особи на невчинення злочинних дій, але ніяк не перевиховання.

Деякі заходи цілком обґрунтовано втратили свою чинність на підставі затвердження «Інструкції з організації діяльності діляничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 року. В даному нормативно-правовому документі чітко закріплене поняття профілактичної роботи діляничного офіцера поліції, згідно з яким це – діяльність, передбачена законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування [8]. А також вказано на поняття превентивного обліку як комплексу заходів у діяльності ДОП, спрямованих на підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем єдиної інформаційної системи МВС про осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота [8].

Подібні законодавчі зміни в поліцейській сфері повинні мати позитивний ефект у попередженні злочинності, адже подібне реформування вже враховує такий концепт як “Community policing”, в якому методи поліцейської діяльності орієнтовані на громаду та реагування на місцеві потреби і вимоги, які визначає громада. Подібну практику застосовують у багатьох

демократичних країнах світу, таких як Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Данія, Німеччина, Естонія, Іспанія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Велика Британія та США. Стосовно побутового або сімейного насильства, слід сказати, що у багатьох країнах є практика neighborhood watch (укр. сусідська варта), коли мешканці одного котеджного містечка або двору багатопверхового будинку ділять між собою зміни «патрулювання» та спостерігають за місцевістю. Наприклад, наглядають за припаркованими автівками або дитячими майданчиками у дворі будинку, а саме головне, що у випадках, коли мешканці помічають щось підозріле або небезпечне, зі сторони сусідів, вони викликають поліцію (за допомогою 911 (102) або за спеціальним прямим номером телефону). В Україні діє програма ПОЛІС від міжнародної організації IREX. На базі бібліотек або інших організацій проводяться тематичні зустрічі поліцейських із членами громади. Такі зустрічі дозволяють громаді зрозуміти повноваження поліцейських та поставити їм будь-які запитання, навіть ті, що не стосуються служби. Це зближує громаду з офіцерами поліції [9].

В нашому випадку, необхідно зауважити, що Розділ 3 «Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» регламентує взаємодію офіцера поліції з населенням, в якому вже відбивається позитивний досвід концепту “Community policing”, який покликаний саме попереджувати насильницьку діяльність, здійснювати профілактику правопорушень серед населення. Розділ 3 вказує на наступні завдання поліції при співпраці з населенням: 1) протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення; 2) співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей з метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов’язків; 3) визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості. ДОП формує пропозиції щодо: 1) усунення причин та умов, які призводять до вчинення правопорушень; 2) ужиття заходів з метою запобігання вчиненню насильства в сім’ї, надання соціальних послуг особам/сім’ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [8].

Використання подібних заходів покликане забезпечувати профілактичну діяльність у відповідності до потреб та проблем населення. А також в залежності від тієї складної життєвої ситуації, в якій перебуває особа, яка терпить сімейне насильство. Адже, ситуація грає дуже важливу роль в механізмі вчинення злочину і вимагає, на наш погляд, до себе більш пильної уваги з боку вчених і практичних працівників з метою попередження та ситуативної профілактики злочинів. Це пов’язано із тим, що подібні ситуації набагато простіше виявити, тому що найчастіше вони «лежать на поверхні», на відміну від злочинних намірів тих, чи інших осіб. На такі ситуації легше впливати і усувати, ніж впливати на конкретних індивідів, схильних до скоєння злочинів, на що в принципі також направлений подібний

поліцейський досвід співпраці з так званими «потенційними жертвами» злочинів. Необхідним є забезпечення умов належного морального формування особи у всіх сферах життя суспільства; усунення всього, що цьому протистоїть, а головне, – ліквідація різних конфліктних ситуацій та інших криміногенних обставин, що безпосередньо впливають на вчинення злочинів; створення обстановки, що протистоїть виникненню таких обставин.

Література:

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.07.2001 № 2789-III (зі змінами від 28.12.2015) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

2. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Насильство у сім'ї. Потрібна допомога? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/advice/7565/> – Назва з екрана.

3. Криминология. Учебник для юридических вузов. Под общей редакцией д.ю.н., профессора А.И. Долговой. – М.: Издательская группа Инфра М – Норма, 1997. – 784с.

4. «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» постанова КМУ від 26.04.2003 № 616 (зі змінами від 26.07.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616-2003-p>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (зі змінами від 07.05.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/pag>

6. «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» наказ від 11.11.2010 № 550 (зі змінами від 08.06.2012) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>

7. «Про затвердження інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» наказ від 28.07.2017 №650 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

8. Міжнародна організація IREX запрошує до участі у програмі ПОЛІС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalspace.org/ua/novini/item/10355-mizhnarodna-orhanizatsiia-irex-zaproshuie-do-uchasti-u-prohrami-polis>